

Z EVHARISTIČNEGA KONGRESA NA DUNAJU:
DVORNI PARADNI VOZ, V KATEREM SE PELJE NAJSVETEJŠE.

KNJIŽEVNOST.

Mehanika duševnega delovanja. Poljudnoznanstvena študija. (Ponatis iz „Vede“.) Ferdinand Seidl. Profesor Seidl je dal ponatisniti razprave, ki niso, v kolikor donašajo pozitivnega materiala glede sestave in snovanja živčevja, nič novega, v kolikor pa posegajo v izključno psihološke probleme, nimajo nikake resnične znanstvene vrednosti in kažejo nestrokovnjaka. Profesor Seidl zapiše mirne vesti stavke kakor da „je zagotovljeno spoznanje, da so veliki možgani sedež inteligence in da iz sebe proizvajajo pojave razuma in volje“, da je ta „istina med veččaki (kamor pa prof. Seidla, geologa, v psiholoških stvareh absolutno ni prištevat) pripoznana brez ugovora“, da možgani „rode“ misel in podobno. Profesor Seidl stoji popolnoma na podlagi naivnega materializma, česar čisto nič ne izpreminja njegovo prizadevanje razjasniti fiziopsihiške probleme na podlagi monistovskega nauka o „enoteristosti“ snovi in sile, pri čemer je snov le „pomotna abstrakcija“. Da na podlagi čisto splošnih trditev, katere ostajajo brez vsakršnega dokaza in se navajajo zanje le nekatere avtoritete, ni mogoče izpodkopati dualističnega nazora o temeljni različnosti snovnih in psihiških pojavov, je jasno. Seidlovi nazori o „mehaniki duševnega delovanja“ pa tudi malo odgovarjajo dejanskemu stanju moderne psihološke vede, v kolikor se že a priori ne postavi na monistovski temelj. Ni znamenje eksaktnega znanstvenega mišljenja, ako se tako zelo diskutiran problem skuša tako „popularno“ razjasniti in preprostemu bravcu s frazami zaigrati njegovo težavnost. Ta brošura ni znamenje znanstvene zrelosti in kaže naravnost presenečujočo neverziranost v metafizičnih vprašanjih. Podrobnejše ocene to delce niti ne zasluži.

—e—

Festschrift, gewidmet dem XXIII. Eucharistischen Kongreß in Wien 1912; herausgegeben vom Chefredakteur Dr. Friedrich Funder. — Pod tem naslovom

je izšla ob priliki dunajskega evharističnega kongresa slavnostna knjiga, v kateri so zbrani sestavki katoliških pisateljev iz cele monarhije, nanašajoči se na proslavo Evharistije. Posebno vrednost dajo tej knjigi pesmi, ker nam nudijo interesantno sliko o katoliškem religioznem pesništvu v Avstriji. Ena izmed najboljših je pesem M. Elizabete, uršulinke v Ljubljani, „Moj mili dom in sveta Evharistija“. Poezije M. Elizabete, ki je dozdej svoje proizvode objavljala večinoma v „Bogoljubu“, se odlikujejo po neki čudoviti preprostosti, ki pa obenem veličastno vpliva. V tem oziru ne moremo njenih pesmi primerjati z nobenimi drugimi slovenskih pesnikov, ki so se podali na religiozno polje. M. Elizabeta pesni iz dna svoje duše; misli so jasne, precizne, nič ni v njih manire, tistega nezdravega misticizma, ki se opaža pri francoskih, nekaterih nemških in mnogih čeških modernih religioznih pesnikih, in vendar vplivajo te tako enostavno stilizirane pesmi veliko globlje negoli katerikoli impresionistični proizvod katoliških modernikov. Ona ne išče s trdom besed, ne vsiljuje drznih primer in se ne muči z izumetničenimi podobami; kakor bister studentec privre iz njene duše misel, njeno religiozno čuvstvovanje je pristno, nepotvorjeno in pri vsej nežnosti krepko in zdravo, kakor je krepko in zdravo religiozno čuvstvovanje našega ljudstva. M. Elizabeta pa je spesnila svojo pesem tudi v nemškem jeziku, in sicer tako dovršeno, da ne vemo, kateri bi dali prednost.

„Velika nisi, domovina moja,
ne krije čela diadem ti zlat,
ni širnoslavna zgodovina tvoja,
za te procvita lavor redkokrat.
In vendar ne pogrešaš sreče jasne,
bogata zaklad pritiskaš na srce,
ki niso nič pred njim vse krone časne,
vanj vtopljaš svoje misli in želje.
Ta biser tvoj — prevzvišena Evharistija.“

„Groß bist du nicht, mein liebes Heimatland,
Kein gold'ner Kranz strahlt dir vom Haupt hernieder,
Nicht weltberühmt, verborgen, unbekannt,
Ergrünt für dich der Lorbeer selten wieder.
Doch bist du reich, so reich, so hochbeglückt,
Ein Kleinod trägst am Herzen du geborgen,
Auf das anbetend stets der Himmel blickt,
Das treu du wahrst in Freuden und in Sorgen.
Dein Kleinod ist das heil'ge Sakrament.“

„In solza naša, naših src skrivnosti,
in naše sreče blaženi smehlaj,
in solnčni dnevi, tuže in bridkosti:
to vse za evharistični naš raj.
In Cerkvi vdan, edini, nezmotljivi,
oltarju zvest Slovenec bo vsekdar;
kot našim dedom v veri trdni, živi
srce bo v vek nam bilo za oltar.
Ti naše vse, prevzvišena Evharistija!“

„Und unsre Träne und des Herzens Glück,
Die gold'nen Tage und die Leidensjahre;
Der Seele Hoffen und der Sehnsucht Blick:
Für unsern Jesus nur auf dem Altare.
Wir schwören feierlich, beteuern's noch;
Wir wollen stets auf unsern Heiland sehen,
Und glaubensinnig lebend, sterbend noch
Wird der Slowene zum Altare stehen.
Du, unser Alles, heil'ges Sakrament!“

Posebna lepota odseva tudi iz pesmi znanega modernega nemškega religioznega pesnika Rikarda Seyss-Inquart, kojega proizvodi spominjajo na najlepše bisere nemške romantične poezije. Seyss-Inquart je fin, toda ne sanjav, manj plastičen kakor M. Elizabeta, a vendar ne nejasen in izraža neko čuvstvenost, ki je le nemški poeziji svojska, tisti „Gemüt“, za katerega drugi jeziki nimajo niti prave besede.

„Ich weiß ein hohes Lied, das Gott erdacht
Und das kein Mensch in Vers und Reim gebracht;
Es fiel in meiner Seele dunkles Reich
So zaubersüß, so sacht und blütenweich
Wie Silbertau in linder Sommernacht.“

Italijani pesnikujejo v stilu rimskih od, katere je tako pragnantno obnovil Carducci; težke so te

pesmi, besede arhaistične, primere zelo umetne, ritem doneč, kakor bi vojni voz drdral preko oklepov in sulic na tleh ležečih vojakov.

„Qual' è mai d'esto giorno l'argomento,
Che a popol tanto gaudio dà cotale?
Discute grave nobile convento
In cattedrale.“

(Dr. Antonio Vattovaz.)

Znani Karel Dostál-Lutinov je spesnil „Večer před Božím Tělem“, v tonu modernega impresionizma v najboljšem pomenu, biskup dr. Ivan Šarić je objavil dva himna („Veni o Jesu!“ in „Coram Sanctissimo“), ki sta polna gorečega čuvstva, zlasti zadnja, ki je nekaj posebnega po svojem značaju:

Ništa mi na svijetu nije
Ni milije
Ni čistije
Ni svetije
nego li kad ko Abraham, ko Mojsije,
ko Ilija,
Ko Judita, ko Isaija
U prah ničice panem
Pred svetim
I presvetim;

Od drugih pesmi sta literarne vrednosti tudi poljska Kasimira Lubeckega „Z chórem Eucharystycznym“ in Kysuckega „Vzdychy veriaceho Slováka“; tudi Ogrji so poslali svoj prispevek.

Izmed prozaičnih sestavkov zasluži brezdvoma prvenstvo razprava dr. Jožefa Mantuanija, ki je sploh eden prvih strokovnjakov na cerkvenoglasbenem polju, o „Sakramentu Oltarja in glazbeni umetnosti“. Kot prve evharistične pesmi smemo smatrati *ᾠδαὶ πνευματικαί*, katere omenja sv. Pavel. Potem je sv. Ambrozija († 397) himnus „Splendor paternae gloriae“, 6. kitica. Nato Aurelius Pudentius Clemens († po l. 405.), Ratpert Gallnski († okoli 898), med Grki sv. Sofronij († okoli 638) in Simon Metaphrastes. Prava evharistična poezija pa se je razcvetela, da je najzvetela skolastična filozofija. Značilno je, da je največji in najostroumnejši krščanski mislec sv. Tomaž

Z EVHARISTIČNEGA KONGRESA NA DUNAJU:
CESAR FRANC JOŽEF I. SE PELJE S PRESTOLONASLEDNIKOM ZA NAJSVETEJŠIM.

Akvinski obenem tudi najgloblji krščanski evharistični pesnik, katerega tudi v tem oziru ni še nihče prekosil. Hladen mislec obenem najnežnejši pesnik! Sv. Tomaž je spesnil: „Lauda Sion Salvatorem“, „Pange lingua gloriosi“, „Sacris solemniis“, „Verbum supernum prodiens“ (krasna peta kitica: „O salutaris hostia“) in nedosežni „Adoro te devote, latens deitas“. Obenem so te pesmi tudi dogmatično najpreciznejši izraz misterija svete Evharistije in ostanejo eden največjih zakladov Cerkve do konca vekov. Kar se uglasbenja tiče, ni nič pozitivnega znanega, eni domnevajo, da je za „Pange lingua“ sam sv. Tomaž izumil tudi melodijo. Najstarejši izvod te pesmi s koralnimi notami hrani zdaj centralno semenišče v Gorici. Izmed drugih evharističnih himnov je omeniti še canterburyškega nadškofa Peckhama († 1292), „Ave vivens hostia“, neznanega pesnika „Ave verum Corpus Christi“ in „Ave verum Corpus natum — de Maria Virgine“, ki ga je tako mojstrsko uglasbil Mozart. Je še veliko drugih himnov, ki pa klasičnih ne dosežajo. Kar se Slovencev tiče, imamo prve početke evharistične poezije in glasbe v narodnih pesmih, sicer pa ni bilo stanje našega evharističnega pesništva nič kaj sijajno. Pri Slovencih je razvoj narodnega petja ovirala italijanska liturgija, pri Hrvatih pa je ortodoksna liturgija, ki Evharistijo le malo časti, slabo vplivala. Začasa protireformacije je nastal spev: „Čast inu hvalo mi vsi Bogu dajmo inu se tīga troštajmo: Ker nam je Jezus zdaj dal jesti, piti, svoje telu ter kri vžiti. Kyrie eleison!“ Po nemškem „Gott sei gelobet und gebenedeiet!“ Nadalje: „Kador je Jezus fratan (ver-

raten) bil“, „Sveti Paul v enim listi“ in „Jagnje božje nedolžnu“.

Dr. Mantuanijeva razprava je pač velike in stalne vrednosti. Temeljita in zanimiva je tudi razprava dr. Ludwiga o „Evharističnih posodah v nemških alpskih deželah“, ki je kakor tudi dr. Mantuanijeva opremljena z mnogimi redkimi slikami.

Die Kunst dem Volke. 9. zvezek. Herausgegeben von der Allg. Vereinigung für christliche Kunst. — Za ta zvezek je napisal dr. Joh. Damrich monografijo o Hansu Holbeinu ml. Najdragocenejša pri tej zbirki so pač njene ilustracije (topot 55), ki so po veliki večini izborne in nikoli slabe. Tekst se izkuša prilagoditi naslovu — umetnost ljudstvu! Zato se ne spušča v znanstvena razglabljanja o postanku in razvoju umetnika, ampak ga samo spremlja skozi življenje in pri tem pojasnjuje njegova dela, opozarjajoč na formalne in vsebinske lepote slik. Zdi se, da je to — v zvezi z dobrimi ilustracijami — pravi način, kako je treba podajati ljudstvu umetnostne pridobitve stoletij. Glavna stvar pri umetnostni vzgoji je vendar kultura očesa, zgodovinske teze so manj važne. — Še drugo veliko vzgojno prednost ima ta zbirka. Marsikatera slika preteklih dni utegne neukega opazovalca prej zmesti nego poučiti, ker je nastala v drugih, nam tujih razmerah ali iz umetnikove osebne, laiku neumljive potrebe (n. pr. Masacciov ali Holbeinov Mrtvi Kristus). Tu je treba razumnega, opreznega mentorja, ki računa s slabostjo in neizkušenostjo svojih učencev. Zgornja zbirka je to storila; ilustracije izbira svojemu namenu primerno — umetnost ljudstvu! — in, kjer je treba, spremi sliko, katero bi kdo mogel napak umeti, poučna beseda.

Z EVHARISTIČNEGA IZPREVODA:
CESAR FRANC JOŽEF I. IN PRESTOLONASLEDNIK.